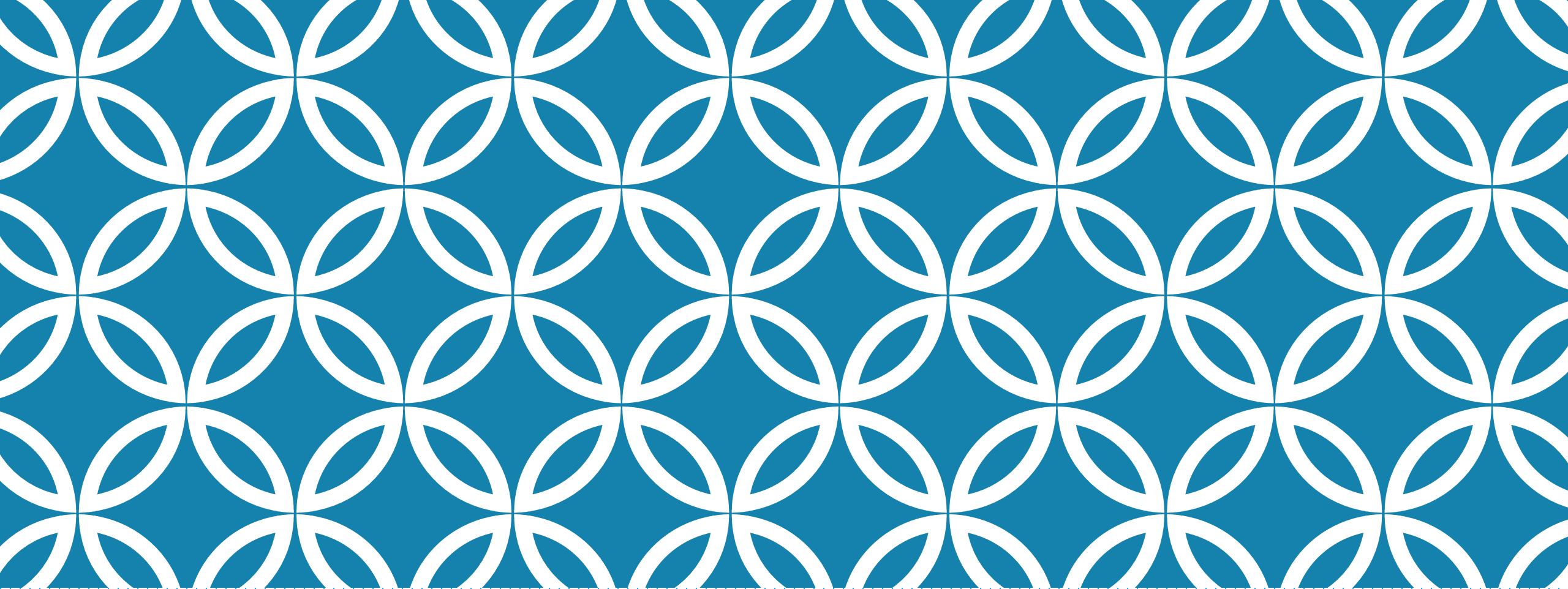

HISTORIE SEXUOLOGIE

MUDr. Marek Páv, PhD

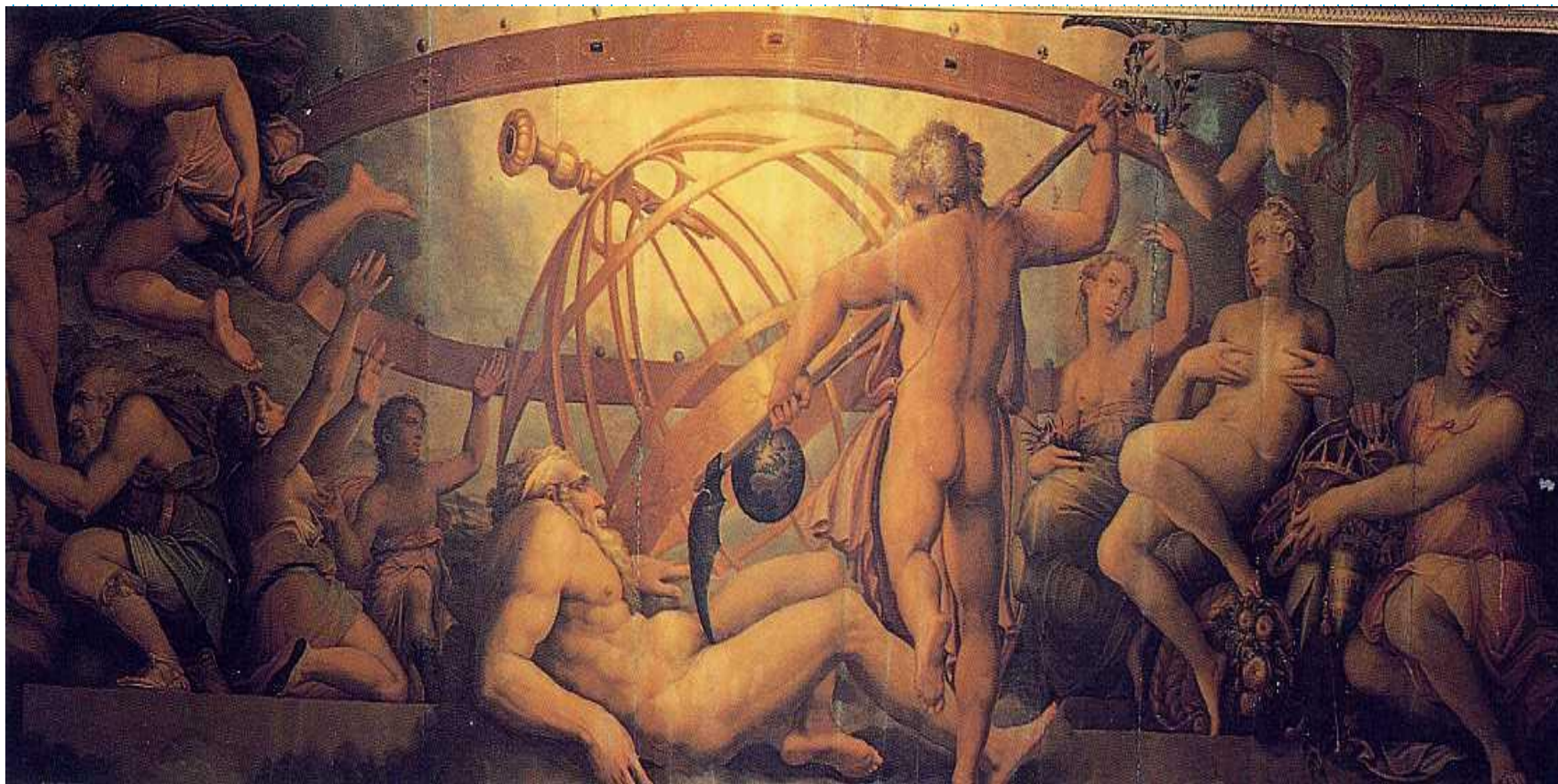
1.LF UK, PN Bohnice, ZIPPS

MUDr. Jan Zbytovský

Centrum behaviorální medicíny

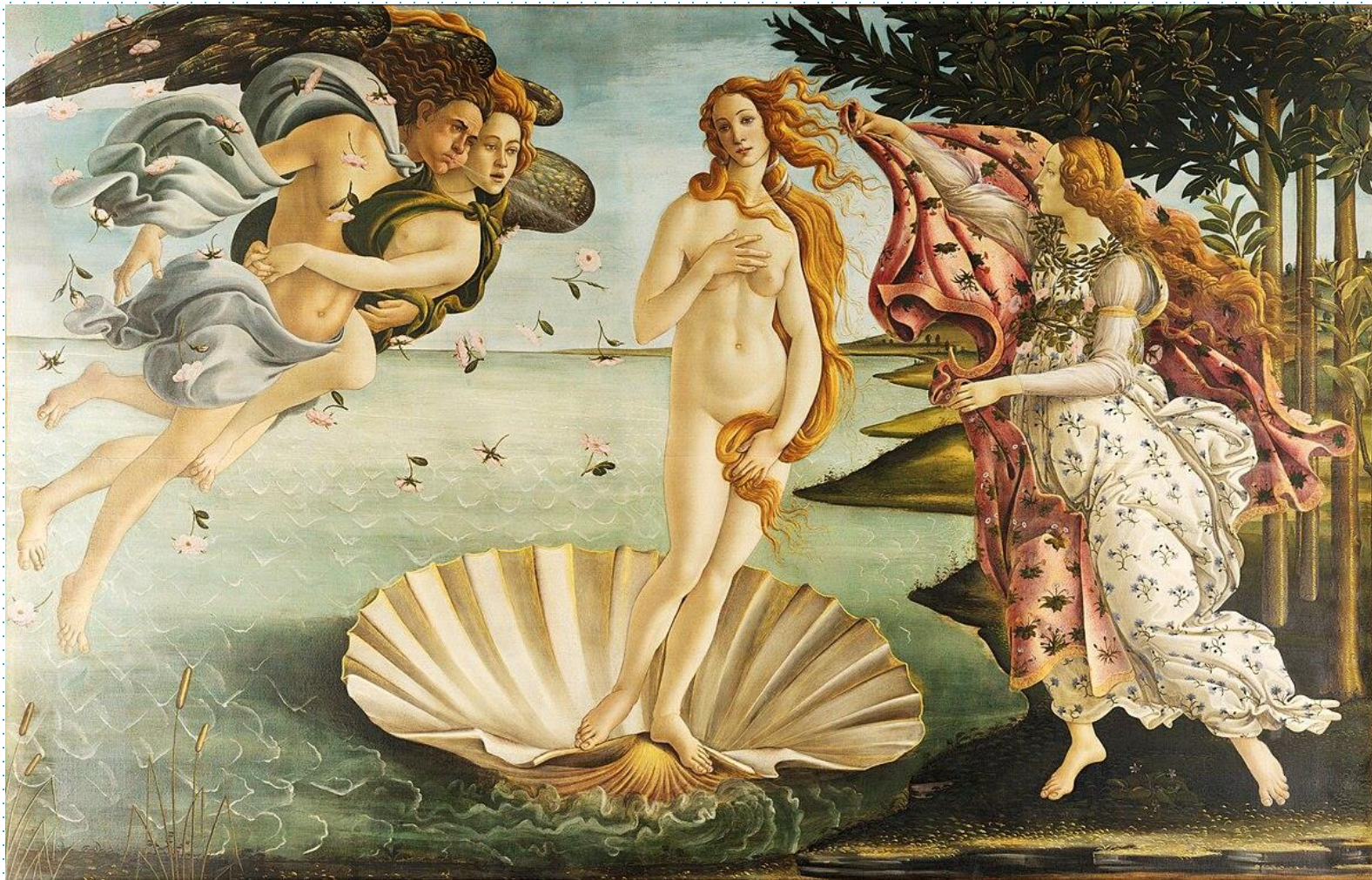
Hradec Králové

MÝTICKÉ POČÁTKY

Giorgio Vasari, Palazzo Vecchio, Florence, cca 1560

MÝTICKÉ POČÁTKY

Sandro Botticelli, *Nascita di Venere*, cca 1485

MÝTICKÉ POČÁTKY

Nicolas Chaperon, Venus and Hermes and Eros 1635-40

MÝTICKÉ POČÁTKY

L'Albane Salmacis et Hermaphrodite, 1814

ANTROPOLOGICKÁ SEXUOLOGIE

- ❖ Platón ve svém *Symposiu* popisuje androgynní bytosti jako původní stav lidstva (původně byli lidé sférickými bytostmi se dvěma těly, které měly tři pohlaví: muž-muž, žena-žena a muž-žena (androgynoi). Tyto bytosti byly později rozděleny na poloviny a od té doby lidé touží po své druhé polovině, což je podle Aristofana důvodem lásky a touhy (eros).
- ❖ Řecký historik filozofie **Diogenés LAËRTIOS** (3.stol.n.l.) uvádí v díle *Život, názory a výroky proslulých filozofů*:
- ❖ „Neboť totéž je u jedněch spravedlivé, u druhých nespravedlivé, jedněch dobré, u druhých zlé. Peršané totiž nepokládají za nepřístojnost pohlavní styk s dcerou, kdežto u Helénů je to čin nezákonný. A Massageti mají ženy společné, Heléni však ne...“.
- ❖ Syrský filozof a básník **BARDESANES** (154-222 n.l.) v díle *Dialog o zákonech zemí* píše: „Osud nemůže nutit Číňany k tomu, aby spáchali vraždu, protože to stejně neudělají, ani brahmíny k tomu, aby jedli maso, Peršany k tomu, aby se vyhýbali sňatkům s vlastními sestrami a dcerami...ani Brity k tomu, aby nepraktikovali polyandrii, Edessany k tomu, aby se vzdali cudnosti, Řeky k tomu, aby přestali chodit nazí do gymnázií nebo Římany k tomu, aby nedobývali nová území.“

ANTROPOLOGICKÁ SEXUOLOGIE

- ❖ Řecký historik **HÉRODOTOS** (485-425 př.n.l.) vyslovil jednu z prvních antropologických hypotéz, týkajících se sexuálního chování lidí. Soudil, že lidé žijící v teplejším podnebí, jsou sexuálně aktivnější a mají méně zábran, než lidé žijící v chladnějším podnebí.
- ❖ Ve 3.-5. stol.př.n.l. - indický mudrc **Mallanága VÁTSJÁJANA** – „**KÁMASÚTRA**“. Do češtiny přeloženo jako „Kámasútra aneb poučení o rozkoši“.
- ❖ Obdobné usilování bylo zaznamenáno i v čínském kulturním okruhu. První ucelený návod jak dosáhnout dokonalosti a harmonie v milostném životě údajně vytvořil sám **Žlutý císař** před více jak 4,5 tisíci lety.
- ❖ Pozdější autoři se na tento zdroj odvolávali. První bezpečně doložené erotické příručky jsou známy z doby dynastie Chan (206 př.n.l.-220 n.l.). V 7.století skloubil lékař **Tung CHAJ** znalosti předchůdců a vlastní poznatky do rozsáhlé učebnice lásky. Vycházel z taoistického učení o principech jin-jang, propracoval bohatou erotickou terminologii a popsal rozmanité techniky i etiku sexuálního života. Tyto spisy se jako příručky pro milence v podobě tzv. Knih do podhlavníku či Ložnicových svitků staly běžnou součástí čínských domácností.

FRANCIE

Benedict MOREL (1809-1873)

KONCEPT „DEGENERACE“

Náboženské koncepty o původu patologických variací sexuálního chování postihujících lidstvo:

„Degenerované typy jsou chápány jako odchylky od původního tzv. „přírodního typu“ (type primitif- Adam), který byl stvořen dle božské představy, ale který byl během svého úpadku vystavován vlivu faktorů z prostředí, které způsobily postupné změny – změny mj. ve smyslu nemoci (fyzické i mentální)“.

Odkazuje na Bibli, knihu Genesis.

FRANCIE

Valentin MAGNAN (1835-1916)

Akceptoval Morelův koncept degenerace, ale sekularizoval jej odmítnutím myšlenky o „type primitif“.

Zasloužil se ale o kategorizaci duševních onemocnění: Používal termíny jako bouffée délirante (přechodná delusivní psychóza) a délire chronique évolution systématique (chronická systémová delusivní porucha) pro popis duševních stavů.

Zabýval se i výzkumem účinků absinthu....

Koncept degenerace pak byl převzat do Německa.

NĚMECKO

Psychopathia sexualis

- ❖ Richard von KRAFT-EBING (1840-1902) německý psychiatr, autor monografie „Psychopathia sexualis“ (1886) – klinicko forenzní studie, soupis velkého množství kazuistik deviací – fetišistů, sadistů a exhibicionistů, ale i různých příběhů homosexuálních mužů.
- ❖ **Touto prací se stal skutečným zakladatelem lékařského odvětví, které se později začalo nazývat SEXUOLOGIE.**
- ❖ Jednalo se o deskriptivní dílo, popisující sexuální perverze v jejich vyhraněné podobě.
- ❖ Rehabilitoval sexuální abnormity jako předmět nikoliv morálního či náboženského hodnocení a odsouzení, ale jako úkol pro medicínu. Úkol k řešení všeho co se jich týká a k nabídnutí pomoci těm, kteří jimi trpí.
- ❖ Koncept „degenerace“ však silně ovlivňoval medicínské myšlení ve 2. polovině 19. století. Ovlivnil Kraft-Ebinga, stejně jako Molla, Forela, Ellise, Freuda a další.

BIOLOGICKÁ MEDICÍNA

17. století – **Anthon van Leuwenhoek**(1632-1723) – poprvé pozoroval mikroskopem spermie v lidském ejakulátu.

1668 – **Regnerus de Graaf**(1641-1673) publikoval první anatomické poměrně zdařilé popisy lidských gonád.

První popis vajíček: **Karl Ernest von Baer** (1792-1876).

Pokusy s transplatací gonád – **John Hunter** (1728-1793) – kohoutí varle do břicha slepice.

Arnold Berthold (1803-1861) – „nějaká účinná látka z varlat je uvolňována do krve“ – **zde začíná vědecká endokrinologie.**

Charles E. Brown-Séquard (1817-1894) – používal k vlastnímu omlazení parenterálně podávaný vodný extrakt ze psích a morčecích varlat.

Eugen Steinach (1861-1944) – transplantace zvířecích varlat člověku. Pokoušel se léčit homosexualitu mužů jejich kastracemi a následnou transplantací „zdravých“ varlat heterosexuálních mužů.

Sergej Voronov (1866-1951) – aplikace opičích žláz starým mužům. Výsledek: ohrožení některých volně žijících druhů opic.

1934 a 1936 A.F. Butenandt a L. Růžička publikovali práce o sexuálních steroidech (estrogen, progesteron a testosteron).

ANTI KONCEPCE

- ❖ **Egypt:** Již kolem roku 1850 př. n. l. používali Egypťané jako antikoncepci směs medu, akáciových listů a vaty, která se vkládala do pochvy.
- ❖ **Řecko a Řím:** V těchto kulturách se používaly rostliny jako silfium (druh obřího kopru), které se mělo používat jako orální antikoncepce. Dalšími metodami byly přírodní masti z olivového a cedrového oleje jako spermicidy. Aristoteles doporučoval aplikovat cedrový olej do pochvy před pohlavním stykem
- ❖ **Thomas Robert MALTHUS (1766-1834):** „*An essay on the principle of population*“ -1798 : lidský sexuální pud je nadměrně dimenzován a zajišťuje tak příliš nebezpečný růst populace. Neomalthusiánci začali s intenzivní propagací účinné antikoncepce a plánovaného rodičovství.
- ❖ **Francis Place (1771-1854)**-doporučoval přerušovaný styk, poševní houbičky a výplachy pochvy octovou vodou po styku.
- ❖ Vynález vulkanizovaného kaučuku Charlesem Goodyearem v roce 1839 umožnil masovou výrobu gumových kondomů, nitroděložních tělísek a diaphragm.
- ❖ **1916** – Klinika pro plánované rodičovství v New Yorku – **Margaret Sanger (1883-1966)**. V r. 1921 založila „American Birth Control League“.
- ❖ **Orální antikoncepce:** První pilulka, Enovid, byla schválena FDA v roce 1957 pro léčbu bolestivých období, ale brzy se stala populární jako antikoncepční prostředek. V roce 1960 byla oficiálně schválena pro antikoncepci

BOJ S PŘEDSUDKY

- ❖ K zajímavým kapitolám studia lidského sexuálního chování patří vznik a dlouholeté přetrvávání mýtu o škodlivosti **onanování**.
- ❖ Tento mýtus zpopularizoval v lékařské i laické veřejnosti švýcarský lékař-
- ❖ **August André David TISSOT** (1728-1797). Jeho publikace o škodlivosti onanování byly pilně překládány a studovány po celém světě. Propagovaly představy o vzniku řady chorob, včetně duševních, vágně definovanou degenerací. Vedoucím zdrojem této degenerace údajně byl onanismus v dětství a mládí.
- ❖ Moderní sexuologie s tímto předsudkem více či méně úspěšně bojuje až do současné doby
- ❖ Boj se vine dále směrem k „rape myths“... např. znásilnění je primárně o sexuální touze..
- ❖ Muži orgasmus nepředstírají....
- ❖ Nekontaktní sexuální násilí nezanechává stopy....
- ❖ Sexuální násilníci jsou vždy muži....
- ❖

VZNIK MODERNÍ SEXUOLOGIE

- ❖ **Iwan BLOCH (1872-1922)** –německý dermatovenerolog. 1907 – „Das Sexualleben Unserer Zeit“- rozsáhlá studie o sexuálních poruchách, začal používat k jejich studiu metodu z jiných disciplín – etologie a antropologie. Navrhl pro tuto novou disciplínu termín „SEXUALWISSENSCHAFT“, který se ujal. Později byl přeložen do angličtiny jako SEXOLOGY.
- ❖ Definoval ji jako: *„Plné pochopení nejširšího významu sexuality (love life) pro jednotlivce a pro společnost stejně, jako pro celý kulturní rozvoj humanity. Studium sexuality by mělo být součástí „vědy o člověku“ jako takového, kde je třeba kombinovat všechny disciplíny: biologii, antropologii, etologii, filosofii, psychologii, medicínu a historii literatury a kultury v nejširším slova smyslu.“*
- ❖ Bloch již nevěřil starému konceptu o „degeneraci“ a zahájil nový přístup – studium „normálního“ sexuálního chování.
- ❖ Věnoval se studiu prostituce, sexuální morálky a pohlavně přenosných chorob.
- ❖ Bývá nazýván „otcem sexuologie“ mj. pro svou obrovskou publikační aktivitu.
- ❖ V r. 1908 založil odborný časopis „Zeitschrift für Sexualwissenschaft“.

MODERNÍ SEXUOLOGIE-MAGNUS HIRSCHFELD (1868-1935)-

- ❖ Německý lékař a antropolog:
- ❖ 1919 – založil v Berlíně nejstarší sexuologický ústav, zničený v r. 1933 nacisty.
- ❖ Již koncem 19. stol. Založil „vědecko-humanitární výbor“, který propagoval myšlenku odkriminalizování homosexuality- první organizace boující za práva gayů. Zavedl termín transvestitismus.
- ❖ Spolupracoval na scénáři a vystupoval ve filmu Jiní než ostatní z roku 1919, který byl průkopnickým dílem řešícím gay vydírání a společenské tlaky.
- ❖ Z jeho iniciativy (spolu s A.Forelem a H.Ellisem) vznikla v r. 1928 „**Světová liga pro sexuální reformu**“ – první mezinárodní sexuologická organizace s celosvětovou působností. Na ustavujícím kongresu v r. 1928 v Kodani bylo vyhlášeno následujících 10 hlavních cílů hnutí:

MODERNÍ SEXUOLOGIE

1. Politické, hospodářské a sexuální zrovnoprávnění ženy.
2. Uvolnění manželství (zejména pak rozvodů) od církevního a státního poručníkování.
3. Regulace porodnosti ve smyslu zodpovědného plození dětí.
4. Eugenické ovlivňování kvality potomstva.
5. Ochrana nemanželských dětí a jejich matek.
6. Správné chápání intersexuálních variant, a zejména pak homosexuality mužů a žen.
7. Bránění prostituci a pohlavním nemocem.
8. Hodnocení poruch sexuálního pudu nikoliv postaru, jako zločinů, hříchů a neřestí, nýbrž moderně, jako více či méně chorobných stavů.
9. Sexuální trestní kodex, který by trestal jen skutečně těžké přestupky proti sexuální svobodě jiného člověka a který by netrestal sexuální jednání konané dobrovolně a s dodržením vzájemnosti mezi dospělými lidmi.
10. Plánovitá a cílevědomá sexuální výchova a osvěta.

Poslední sjezd této Ligy se konal v r. 1932 v Brně (prof. A.Trýb). Činnost Ligy byla ukončena nástupem nacistů k moci a zničením Hirschfeldova ústavu v Berlíně.

MODERNÍ SEXUOLOGIE - FREUD

- ❖ **Sigmund FREUD** (1856-1939) –jeho postoje k sexualitě a jeho svérázná filozofie sexuální kultury a sexuální psychologie (psychoanalýza) změnila svět. Přesto, že se dosud žádná z jeho sexuologických tezí nedočkala vědeckého potvrzení.
- ❖ Zasloužil se zejména o odstranění hluboké tabuizace většiny sexuálních témat.
- ❖ Klasické spekulace o vývoji sexuality jedince od „**primární polymorfní perverze**“ skrze orální, anální a genitální fáze patří k tomu nejlepšímu, co o sexu napsali autoři odkázaní na předvědecké hypotézy.
- ❖ Psychoanalýzou byli ovlivněni prakticky všichni badatelé, kteří v 1. polovině 20.stol. stavěli základy moderní sexuologie.
- ❖ K základním Freudovým dílům patří spisek „**Tři poznámky k sexuální teorii**“, který vyšel poprvé v r. 1905.

Psychosexuální stádia

Orální stádium: Toto stádium trvá od narození do asi 18 měsíců. Potěšení je získáváno z úst, prostřednictvím aktivit jako je sání.

Anální stádium: Trvá od asi 18 měsíců do tří let. Potěšení je spojeno s řitním otvorem, zahrnující zadržování a vypuzování stolice.

Falické stádium: Dochází mezi třetím a šestým rokem věku. Zaměření se přesouvá na genitálie. V tomto stádiu se objevuje oidipovský komplex, kde děti vyvíjejí sexuální city k rodiči opačného pohlaví a rivalitu s rodičem stejného pohlaví.

Latentní stádium: Od asi šesti let věku až do puberty, sexuální zájmy jsou méně výrazné.

Genitální stádium: Začíná v pubertě, kde sexuální zájem se soustředí na genitálie a dospělé sexuální chování.

MODERNÍ SEXUOLOGIE - DALŠÍ

- ❖ **Karl Heinrich ULRICHS** (1825-1895) – průkopník hnutí za odkriminalizování a odmedicinalizování homosexuální orientace. Publikoval řadu prací o svém homosexuálním zaměření. Pro mužskou homosexualitu zavedl termín uranismus. Homosexuální orientaci považoval za přirozenou, odmítal ji nahlížet jako zločin nebo chorobu.
- ❖ **August H. FOREL** (1868-1935) – jako první indikoval terapeutickou kastraci u neklidného, mentálně defektního pacienta. Zákrok vedl ke zklidnění a zlepšení sociální adaptace.
- ❖ **Albert MOLL** (1862-1939) – mj. se zabýval sexualitou dítěte a napsal učebnici sexuologie v r. 1911.
- ❖ **Havelock H. ELLIS** (1858-1939)- anglický lékař hojně publikoval o lidské sexualitě. „Sexual inversion“(1897), šestidílná monografie „Studies in the Psychology of Sex“ (1897-1910), „Sex Compatibility in Marriage“(1939).

MODERNÍ SEXUOLOGIE — PO II. SV.VÁLCE

❖ Alfred Charles KINSEY (1894-1956)-

- ❖ průkopník sexuologie. V r. 1947 založil „*Institute for Sex Research*“ v Bloomingtonu v Indianě v USA. Zorganizoval a provedl rozsáhlý výzkum sexuálního života amerických mužů a žen. Vyšetřili tisíce respondentů. 1948 – Sexual Behavior in the Human Male.
- ❖ 1953 – Sexual Behavior in the Human Female. Ihned se staly bestselery všude po světě. Česky nesměly vyjít z ideologických důvodů.
- ❖ Největším přínosem bylo odtabuizování sexuálních témat a odhalení značného rozšíření sexuálních praktik chápaných do té doby jako delinkventní nebo deviantní: homosexuální praktiky, masturbace mužů i žen, nekoitální sex, předmanželská a mimomanželská sexualita.
- ❖ Šokující tehdy bylo zjištění, že většina mužů a více jak polovina žen měli předmanželský styk. Většina mužů se dopustila sexuálního deliktu (tehdy se za delikt považovala nevěra, orálně genitální praktiky nebo anální sex apod.).
- ❖ Práce Kinseyho byly podrobeny rozsáhlé kritice jak z metodologického hlediska, tak z hlediska ideologického (zejména církevního). Tvoří však základ celé jedné etapy ve vývoji moderní sexuologie. Odstartovaly sérii podobných výzkumů po celém světě založených na používání dotazníkových metod a řízených rozhovorů. Tyto ankety a šetření mapují určité snadno definovatelné sexuální jevy a jejich rozšíření v populaci.

MODERNÍ SEXUOLOGIE PO II. SVĚT. VÁLCE

Harry BENJAMIN (1885-1986) –

1966 – „*The Transsexual Phenomenon*“. Zabýval se problematikou transvestitismu a transexualismu. Zavedl termín transsexualismus do medicínské diagnostiky a praxe. Založil „*International gender Dysphoria Association*“.

William H. MASTERS (1915-2001) a Virginia E. JOHNSON (1925-2013) – gynekolog a sociální pracovnice. Výzkumy fyziologie lidského sexuálního chování.

1966 – „*Human Sexual Response*“ – souhrn výsledků řady studií a experimentů v oblasti fyziologických reakcí mužů a žen v průběhu sexuálního styku a nekoitálních stimulací. Zásadním způsobem koncipovali pojem **cyklu sexuálních reakcí** (excitace, plató, orgasmus, resoluce). Definovali základní rozdíly u mužů a žen.

1970 – „*Human Sexual Inadequacy*“ – souhrn poznatků s behaviorálně orientovanou psychoterapií partnerských dvojic. Psychoterapie je vedena párem terapeutů rozdílného pohlaví. Kladli důraz na léčebné ovlivňování celého páru a přesvědčení, že každou sexuální poruchu lze příznivě ovlivnit příslušnými nácviky. Typický pro ně byl nesmírný terapeutický optimismus. Jsou zakladateli moderní „**sexoterapie**“, přístupu dodnes aktuálního v léčení sexuálních dysfunkcí. Jejich pokračovateli byli zejména

Helen Singer KAPLAN, manželé LoPiccolo. U nás z nich vychází Stanislav KRATOCHVÍL a většina současných sexuologů.

John MONEY (1921-2006) – zakladatelská osobnost moderní sexuologie a behaviorální endokrinologie. Jeho koncepce „**genderu**“ zdomácněla i daleko za hranicemi lékařských věd a psychologie. Jeho **Gender Identity Clinic** na John Hopkins University v Baltimoru byl špičkovým pracovištěm svého druhu.

HISTORIE SEXUOLOGIE.

ETOLOGICKÁ SEXUOLOGIE

Rakušan **Konrad LORENZ** (1903-1989) nositel Nobelovy ceny.

„*Evolution and Modification of Behavior*“ (1961).

Holand'an **Nikolaas TINBERGEN** (1907-1988) – „*The Study of Instinct*“ (1951).

Irenäus EIBEL-EIBESFELDT (1928)-

„*Ethology, the Biology of Behavior*“ (1970).

Moderní sociobiologické koncepce vycházejí právě ze syntézy etologických a sociálně-kulturních dat.

Richard DAWKINS, Desmond MORRIS, Donald SYMONS, Edward O. WILSON.

Češi: Kurt FREUND, Jaroslav MADLAFOUSEK, Aleš KOLÁŘSKÝ.

HISTORIE ČESKÉ SEXUOLOGIE

1921 – založen Ústav pro sexuální patologii při Lékařské fakultě University Karlovy v Praze.

Prof. Ferdinand PEČÍRKA (1859-1922).

Prof. Josef HYNIE (1900-1989) – 1940 – Úvod do lékařské sexuologie.

Prof. Jan RABOCH(1917-2002)

Doc. MUDr. Jaroslav ZVĚŘINA, CSc.

Prof. PhDr. Petr WEISS,CSc. – „SEXUOLOGIE“ –Grada, 2010,

„SEXUÁLNÍ DEVIACE“-Portál, 2002, „SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ“ – Grada, 2005.

Nyní: prof.MUDr. Jiří RABOCH, CSc. – přednosta sexuologického ústavu v Praze

Prim. MUDr. Jana Zimanová- první režimové sexuologické oddělení v PN Horní Beřkovice

prof. PhDr. Stanislav KRATOCHVÍL,CSc. – nácviková párová terapie sexuálních dysfunkcí.

Prof. MUDr. Kurt FREUND (1914-2002)-poprvé užil falopletysmografickou vyšetřovací metodu, napsal první českou monografii o homosexualitě. Od r. 1969 působil v Kanadě. Jeho zásluhou si v české sexuologii podržely klinický význam psychofyziologické vyšetřovací metody. Jeho koncepce poruch „namlouvacích fází“ sexuální motivace („courtship disorders“) má velký význam pro teorii sexuálních deviací.